

Památné stromy v naší krajině

Text a foto Barbora Modrá a Dana Prokopová

Život lidí a stromů byl odjakživa velmi úzce propojen. Člověk stromy uctíval a cítil k nim od pradávna pokoru z mnoha důvodů. Zpočátku zejména pro jejich užitek. Chránily ho před sluncem i deštěm, poskytovaly dřevo na oheň nebo na stavbu, jejich plody člověka živily. Zároveň padlý strom či odlomená větev mohly i zabít.

Mnohé národy přisuzují stromům duši, jiné je považují za sídla božstev. Naši pohanští předkové věřili, že pokud zasadí strom v místě, kde byl někdo pohřben, vstoupí jeho duše do stromu, v němž dále žije. Keltové uctívali především duby, jabloně, tisy a buky, Germáni duby, jasany a hlohy, Slované duby, lípy, břízy, javory, jasany nebo vrby.

Lidé ke stromům vždy přistupovali velmi uctivě a s jakousi pokorou a opatrností jako k někomu, koho si nesmí rozhněvat.

Památné stromy v ČR

Za památné mohou být vyhlášeny stromy mimořádného vzrůstu, mimořádného stáří, stromy mající zvláštní habitus a esteticky působící, stromy, které jsou krajinnými dominantami (např. Semtinská lípa mezi Sobotkou a hradem Kost, stromořadí Rohanka u Sychrova, Knížecí alej v Tachově, Lípy na Uhlířském vrchu u Bruntálu aj.). Historicky významné stromy, k nimž se váže určitá historická událost nebo pověst jsou často spojovány se jmény velikánů naší minulosti (Mistrem Janem Husem, Karlem IV., Janem Žižkou, Svatoplukem Čechem, K. J. Erbenem a dalšími). Mohou to být i stromy doprovázející nějakou kulturní památku - kapli, kostel, boží muka atd.

Nejvíce zastoupeny jsou památné stromy chráněné z důvodu vzrůstu nebo věku, ale existují i takové, u nichž není upřesněn motiv jejich zařazení do této skupiny dřevin, ale přesto jsou památnými. Těch je ovšem minimum.

Všechny památné stromy jsou podle zákona O ochraně přírody a krajiny (114/1992 Sb.) evidovány v ústředním seznamu ochrany přírody uloženém v centrálním pracovišti Agentury ochrany přírody a krajiny ČR (dále AOPK ČR). Vedle této evidence pomáhá AOPK ČR při navrhování ochrany, vyhlášení, ochraně a péči o památné stromy obecním úřadům, okresním úřadům, správám národních parků, správám chráněných krajinných oblastí a vlastníkům památných stromů. Regionální pracoviště AOPK ČR pak posuzují návrhy na vyhlášení, návrhy na ošetření a konzervační opatření památných stromů.

Podnět k zařazení stromu či celého objektu (několik dřevin) do seznamu památných stromů může podat orgánu ochrany přírody každý občan. Pro jejich výběr nebyla doposud stanovena žádná striktní pravidla. Vždy je však třeba hodnotit daný strom (objekt) komplexně – jeho zdravotní stav, životaschopnost i vliv okolního prostředí v daném místě.

Na počátku, dnes již naprosto samozřejmých seznamů památných stromů, stál soupis s popisem vzácných stromů v Čechách, který publikoval poprvé v roce 1899 Jan Evangelista Chadt-Ševětínský, syn schwarzenberského revírníka. O necelých deset let později otiskl Chadt seznam s kresbami „Staré a

památné stromy v Čechách, na Moravě a ve Slezsku“, který popisoval 165 vzácných stromů.

V současné době je v České republice zaevidováno 4 923 objektů památných stromů (tj. jednotlivých stromů, stromořadí a skupin stromů), což je 24 292 stromů. Tento počet se neustále mění. Ročně je nově zapsáno okolo sta památných stromů a zároveň je asi třicet z ústředního seznamu vyjmuta. Každý památný strom má ze zákona stanoveno tzv. ochranné pásmo, ve kterém není dovolena žádná pro strom škodlivá činnost. Toto pásmo má tvar kruhu o poloměru desetinásobku průměru kmene měřeného ve výšce 130 cm nad terénem.

Památné stromy bývají zařazovány do tří kategorií. Do I. kategorie se řadí památné stromy starší než 400 let – tzv. památné stromy kmetského věku. O tyto dřeviny je nutno pečovat tak, aby se co nejdéle zachovaly. Stromy ve věku 200 až 400 let spadají do kategorie II. a jsou označovány jako památné stromy zralého věku. U II. kategorie se jedná především o péči, která dřeviny uchová v co nejpůsobivějším stavu. III. kategorie zahrnuje stromy mladší než

200 let. Ty bývají nazývány jako čekatelé či stromy mladého věku. O tuto kategorii památných stromů je nutno pečovat tak, aby stromy dosáhly svého plného působí a posléze se dožily i co nejvyššího (kmetského) věku.

Památné stromy patří mezi velmi významné prvky v krajině. Plní veškeré obecné krajinné funkce jako jiné dřeviny – estetickou, ekologickou, stabilizační, ale vzhledem k jejich specifickému poslání je významná především jejich funkce krajino tvorná.

NEJ... památných stromů

Označit památný strom za nejstarší je poněkud sporné. Stáří je velmi těžko určitelnou veličinou a často bývá i nadhodnocováno. Většina těch nejstarších stromů má v kmeni centrální dutinu nebo velmi špatně čitelné letokruhy. Jedná se tedy většinou o hrubé odhady. Výjimkou jsou stromy, u kterých bylo zaznamenáno datum jejich výsadby, ale i v takovém případě si nemůžeme být zcela jisti správností tohoto údaje. Za nejstarší památné stromy v ČR (věk je ovšem pouze odhadován) jsou považovány Klokočovská lípa v Klokočově, Svatováclavský dub ve Stochově u Kladna, Žižkův dub v Náměšti nad Oslavou, lípa v Bzenci, Oldřichův dub v Peruci a řada dalších. Do této skupiny nejstarších se řadí i Vilémovický tis, který je dokonce považován za nejstarší tis nejen v České republice, ale i v Evropě. Botanici odhadují jeho stáří na 1 500 až 2 000 let.

Jednou z veličin, kterou jsou památné stromy charakterizovány je obvod kmene měřený ve výšce 130 cm nad terénem. Tato hodnota může být částečně zkreslena různými nepravidelnostmi na kmeni, mohutností kořenových náběhů atd. U některých stromů je obvod kmene v předepsané výšce neměřitelný – kmen se větví nízko nad terénem (např. Kamenická lípa v Kamenici nad Lipou) nebo vznikl srůstem několika kmenů. V současnosti je za památný strom s největším měřitelným obvodem kmene ve výšce 130 cm považována Vejdova lípa (lípa velkolistá) v Pastvinách nedaleko Žamberka (1 259 cm).

Nejvyšším stromem v ČR je Těptínský smrk (58 m) v bývalém okrese Praha – východ, dále smrk na Ronovci (51 m), smrk u Přimdy (50 m) nebo Vopařilova jedle (45 m).

V naprosté převaze z hlediska druhů jsou mezi památnými stromy lípy a duby dále (již mnohem méně zastoupeny) buky, javory, jasany, jilmy, tisy, ale i cizokrajné dřeviny jako platany, jinany atd.

Za Nej... mezi alejemi lze označit Valdštejnovu alej, která spojuje Jičín s Valdicemi. Alej o čtyřech řadách a délce 1 875 m, založenou v období raného baroka, tvořilo původně 1 152 lip. Z Valdštejnových dob se zde žádná lípa sice nedochovala, ale město vynakládá ročně nemalé prostředky, aby mohly být stromy dosazovány a pravidelně ošetřovány. Dnes tvoří toto monumentální krajinné dílo 986 lip.

Naši předkové prokazovali stromům velkou úctu zcela právem. V české krajině dnes bohužel ubývá krásných, památných dřevin, z nichž vyzařuje přírodní síla a majestát. Život takových stromů bývá někdy předčasně ukončen i lidskou rukou. Existuje mnoho důvodů proč tyto dřeviny chránit. Památné stromy jsou němými svědky naší minulosti a životů minulých generací a stejně tak by mohly tiše vyprávět i generacím příštím.

Zdroje:

Hrušková, M., Turek, J.: *Památné stromy I*, Praha, 1995.

Hrušková, M., Turek, J.: *Památné stromy II*, Praha, 2001.

Němec, J. a kol.: *Památné stromy v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Olympia, Praha, 2003.

<http://www.nature.cz>

<http://www.pamatnestromy.cz>

<http://www.starestromy.cz>